

ב"ק נ

שווערד

לע"נ ר' אריה זאב בן ר' יצחק אייזיק שווערד ז"ל

1. חדושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף נ/א

הא דאוקי רב אשי סיפא דברייתא דקתני כגון אלו שחופרין לאושין, בדארווה ארווהי. קשיא לי דא"כ אפילו לאושין אמאי פטור, דאי משום דקא עביד ברשות מאי שנא מנר הנוכה לרבנן דמחייב (לעיל כב. א), וכי תימא דשאני הכא משום תקנת עולם אצטרכינן לחפור לאושין ולהרחיב מעט, אכתי לא ניהא דמאי שנא ממוציא זבלו לרשות הרבים דאף בשעת הוצאת זבלים אם הזיק משלם מה שהזיק לרבנן דרבי יהודה (לעיל ל. א). ואפשר דחפירת לאושין הוא יותר תיקון העולם וישוב המדינה, וכולה מדינה ניתא להו בהני דכלהו מצריך צריכי להא:

2. ספר מאירת עינים (סמ"ע) על חו"מ - סימן תי

(יד) ואם הוזקו בו פטור כו'. ול"ד למש"ר לקמן בס' תי"ד בהוצאת זבלים בר"ה או בהנחת קוריו ועציו לצורך בנין בס"ס תי"ז דג"כ עשאו ברשות ואפ"ה אם מקלקלין ומזיקין שם דחייב דשאני התם דעושה בר"ה עצמו משא"כ כאן דהבור עומד ברשותו וגם הוא לשעה ומיד אחר החפירה יחזור לסותמו באבני הבנין שיניח ביסוד חומתו ומה"ט אינו דומה לעושה תנור בביתו והרחיקו כשיעור מהעלי' ואפ"ה אם הודלק העליה דחייב על העליה כמ"ש הטור והמחבר בר"ס קנ"ה דשם הוא עושה כן תדיר משא"כ זה שעושה לפי שעה וכ"כ הרי"ף כתבתיהו בדרישה ע"ש מ"ש עוד מזה:

3. המאירי על מסכת יבמות דף קכ"א

ושיעור שתצא נפשו יראה שהן שלש שעות וממה שאמרו בבתו של נחמיה חופר שיחין שנפלה לבור גדול

4. פני יהושע על בבא קמא - דף נ ע"א

בגמרא אמרו לה מי העלך אמרה להו זכר של רחלים וזקן אחד מנהיגו ופרש"י איל של אברהם. ויראה שרמזה בזה דודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא שהועיל לה תפילתו של רבי חנינא בן דוסא וכיון שנגזר עליה משמים אי אפשר לבטל הגזירה עד שיותן תמורתה איזה אדם אחר כדמצינו בכמה דוכתא בנחל קישון [פסחים קי"ח ע"ב] וכעובדא דר' ביבי בחגיגה [דף ד' ע"ב] ועיקרו מפורש בזה גבי נחשא' שלכך נוהגין העולם ליקח תרנגול בערב יו"כ לכפרה וא"כ נרמז בזה הענין כמו שהיה באיל של יצחק שנקרב תמורתו כן נעשה לה וק"ל, ובוזה נתיישב מה שלא אמרו תיכף לרבי חנינא בן דוסא וכי נביא אתה אלא לאחר שאמרה זכר של רחלים והיינו דעיקר תמיהתם כיון שאמרה שודאי נגזר עליה משמים למיתה אלא שתפלתו גרמה לה על זה אמרו וכי נביא אתה פ"י איך בטחת כ"כ בתפילתך ועל זה השיב להם אמרתי דבר שנצטער וכו' על זה תמכתי יתדותי שתועיל תפילתי לבטל הגזירה וק"ל:

5. ספר בניהו בן יהוידע על בבא קמא דף נ/א

שם זכר של רחלים נזדמן לי, וזקן אחד מנהיגו. נ"ל בס"ד, רמזו לה מן השמים במראה הזה. שבעבור גמילות חסדים של אביה הגין עליה זכות אברהם אבינו ע"ה שהוא היה הראשון אשר הקים והעמיד עמוד של גמילות חסדים בעולם. ומה שנדמה זכר של רחלים שהוא אילו של יצחק אבינו ע"ה, רמזו לה בזה, כמו שיצחק אבינו היה מזומן לישחט, ואח"כ העלה איל במקומו, והוא ניצול, כן היא היתה מזומנת ליחנק במים, ובא במקומה זכר שהוא אחיה, כי מאותה שעה נכתב גזר דין על אחיה שימות בצמא, וכמ"ש אף על פי כן מת בנו בצמא, והדמיון שוה ממש, כי יצחק אבינו ע"ה בעת העקידה היה מסטרא דנוקבא, ובעת העקידה פרח נשמתו, ובא לו נפש מסטרא דזכורא, ולפי זה הדמיון שוה, יצחק אבינו ע"ה כשהיה מסטרא דנוקבא העלה איל זכר במקומו, והוא ניצול, וכן היא שהיתה נקבה נכנס אחיה שהוא זכר במקומה בגזרה זו, והיא נצולה.

6. תוספות יבמות דף קכ"א

אף על פי כן מת בנו בצמא - מכל מקום לא הוי דבר שנצטער בו הצדיק שלא עשה הבור:

7. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף נ/א

יכשל בו זרעו ואף על גב דמת בנו בצמא מכל מקום לא נכשל באותו דבר ממש. ולרבינו נראה לפרש אמרתי כלומר השמעתי דבר זה לפני הקדוש ברוך הוא והם דבר שנצטער וכו' והסכים הקדוש ברוך הוא לדברי שכן דרכו של הקדוש ברוך הוא שמסכים לסברת הצדיקים שבדור וכשמת בנו בצמא כבר מת רבי חנינא. וכן מצינו בחגיגה שלא היו אומרים דבר במתיבתא דרקייעא בשם רבי מאיר מפני שלמד מאחר עד שאמר רבי אבהו לאלהיו ומאי איכפת ליה אגוז מצא בירר את האוכל וזרק את הפסולת והסכים הקדוש ברוך הוא לדעתו ואמרו מכאן ואילך דבר בשם רבי מאיר:

8. ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד ט - מסכת בבא קמא

שהקב"ה מדקדק וכו'. תימא לי למה אשמעינן זה כאן כי מת בנו בצמא בשביל שהוא מדקדק עם סביביו (פירוש), וכי לא מצינו זה בכמה מקומות שהצדיק נענש אע"ג שהוא צדיק גמור. והי' נראה שבא לומר כי (רבי חנינא בן תרדיון) [חנניא חופר שיחין] אע"ג שעשה בור זה כדין מ"מ הבור הזה היה מזיק לקצת בני אדם מי שהוא, וכיון שבא ע"י הבור הזה רעה למי שהוא נפרע מן (רבי חנינא בן תרדיון) [חנניא] שמת בנו בצמא, כלומר, אתה חפרת בור שלא ימותו בני

אדם בצמא, בשביל זה היה היזק לבני אדם, ימות בנך בצמא, ועל זה אמר שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה, כי הסברא נותן שלא יהיה מדקדק על זה אחר שיש לו רשות לעשות אלא שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה וסוף סוף היה גורם היזק לאיזה אדם והיה נפרע על זה, וזה נקרא דקדוק כחוט השערה. וא"ת למה נצולה בתו ובנו מת, ולא היה אפכא. ויש לפרש כי מעשה של בתו היה קודם ובודאי דבר זה יותר עיקר מה שעשה טוב לבריות ולכך היה זה קודם לעונש שמת בנו, (נמצא) [בצמא] שהוא בשביל שעשה רע לאחר. ועוד י"ל כי מאחר שהי' זה בזכות אביה והבת יותר זרע אביה מן הבן כדכתיב ואת דינה בתו, ואמרו (נדה ל"א א') איש מזריע תחלה יולדת בת, ולפיכך הבת היתה נצלת בזכותו ונעשה לה נס בזכות אביה, ולבנו לא נעשה לו נס, וכל זה דקדוק ביותר, ולכך אמר הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה:

ועוד יש לומר על זה אמר כי הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, מה שמצינו כי בתו העלה הקב"ה מן הבור בשביל אביה שהיה מצטער על הבור לעשות ואלו הבן מת בצמא, אע"ג שג"כ היה לומר, זה שחפר בור בשביל שיהיו מים לישראל ולא ימותו בצמא יכשול בו זרעו להיות מת בצמא, ועל זה אמר הקב"ה מדקדק עם סביביו, כי נפילת הבור הוא בשביל החפירה, ועל [זה] שייד דבר שנצטער בו אותו [צדיק], דהיינו החפירה עצמה, יכשול בו זרעו ליפול בבור, אבל המים הם באים מעצמם ועל זה לא נצטער, (לכך) ועל זה שייד לומר כי הקב"ה מדקדק עם סביביו, דהיינו הצדיקים, כחוט השערה, שהכל היה בדקדוק גמור

9. ספר צדקת הצדיק - אות קכח

כשאדם עושה עבירה כענין עת לעשות וגו' ובכל דרכיך וגו' מכל מקום צריך כפרה על העבירה שעשה וכאותה שאמרו (ברכות ל"א ע"ב) דמתענין תענית חלום בשבת וצריך למיתב תעניתא לתעניתיה וכן בסנהדרין (כ"ו ע"ב) סברי מצוה קעבדי ומכל מקום צריכה כפרה וכן משה רבינו ע"ה בשבירת הלוחות וגרם על ידי זה שיכחת התורה כמו שאמרו ז"ל (עירובין נ"ד). אלמלא וכו' אף על פי שהסכים הקב"ה על ידו מכל מקום מיקרי עבירה לשמה ולכך סבל גם הוא כמו שאמרו ז"ל (תנחומא סוף פרשת ואתחנן) שניטלו ממנו מסורת החכמה והיה יהושע יושב ודורש וכו'. וכן אסתר דניטלה ממנה רוח הקודש כשהגיעה לבית הצלמים (מגילה ט"ו ע"ב) הוא לעונש אעבירה אף על גב דמצוה רבה קעבדא. [וזה סוד שאמרה שמה בשביל שקראתיו כלב ואין כאן מקומו]. **ולכך בעל תשובה אף דזדונות נעשו זכויות מכל מקום צריך סיגופים ותעניות לכפרה משום דעל כל פנים לא עדיפי מעבירה לשמה:**

ועל זה אמרו (בבא קמא נ"ו) כל האומר הקב"ה וותרן וכו' דעל כל דבר שעשה מימיו נפרעים בעונש הקצוב וראוי לכך אלא שיש לזה עצות רבות ברחמי שמים על דרך שאמרו ז"ל (ראש השנה י"ז ע"ב) בגזר דין דראש השנה בירידת גשמים הרי שהיו וכו'. וכן כאן לפעמים נותן לו היסורין באותו עת שהוא טובה לו וגם יש חליפין בדברים הדומים זה לזה ועד שמגיע לתכלית יסורין שאמרו ז"ל (ערכין ט"ז ע"ב). וגם פעמים הוא שלא מדעתו כמו שאמרו (אבות ג' ט"ז) דנפרעין שלא מדעתו [וכל שלא בהרגשתו משום עונש מיקרי שלא מדעתו שפעמים אדם שמה בחלקו ומדמה שטוב לו מאד ואחרים מבינים שאין טוב]. וגם על ידי המרירות בתשובתו זה ממש עונשי גיהנום כמו שכתבתי במקום אחר:

10. ספר בניהו בן יהוידע על בבא קמא דף נ/ב

תנו רבנן לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים וכו'. נ"ל בס"ד על דרך המוסר, והיא, יש אדם חוטא בינו לבין עצמו ולא יהיה גרמא לאחרים, ויש חוטא ומחטיא אחרים, דגורם שאחרים ילמדו ממנו לחטוא גם הם, וזה עניינו קשה, ומה שהוא נענש בחטא אחרים, ויזדמן הוא עשה תשובה ופירש מעבירות, ועדיין נכנס בחלקו עבירות של אחרים אשר עודם חוטאים מסיבתו, וז"ש לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים, פירוש עושה עונות ברשותו ויהיו עונותיו מכשול ברשות הרבים, שגם הרבים לומדים לעשות עבירות אלו ממנו, שזה מעוות לא יוכל לתקון, כי יתחייב במעשה אחרים גם כן, והביא מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים, פירוש שהיה עושה דברים רעים שגורם שגם אחרים יעשו כן להכשל בעבירות אלו, ואמר לו חסיד אחד ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך, פירוש מאחר שאתה מחטיא את הרבים וגורם להם שיעשו עבירות, אז אח"כ בההוא עלמא תהיה מסקל מרשות שאינו שלך לרשות שלך. דהיינו שתקח עונות מחלק גהינם של אותם אחרים, שהוא רשות שאינו שלך, ותביא אותם העונות לרשות שלך, דהיינו בחלק גיהנם שלך, כדי שתקבל עליהם עונש בחלק גיהנם שלך שאתה דר בו:

ואמר לימים נצרך למכור שדהו, פירוש אחרי זה אותו אדם שדבר עמו אותו חסיד מוסר זה, על שהיה מחטיא אחרים, הוצרך למכור שדהו, פירוש מת בלא תשובה, שאז שדהו שהוא חלקו בגן עדן ניתן לאחרים, כמו שאמרו זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, ונמצא שמת בלא תשובה מכר חלק אשר בגן עדן שהיא חקל תפוחין קדישין לאחרים שזכו, וכיון שירד אותו רשע לחלקו אשר בגיהנם, היה מהלך ברשות הרבים, פירוש היה מהלך בגיהנם של אותם הרבים שגרם להם לחטוא, ונכשל באותם אבנים, פירוש היה נידון ונכזה בגיהנם בעבור אותם העונות שעשו האחרים מסיבתו, שהוא גרם להם לחטוא בהם, ואז בההוא עלמא בהיותו בגיהנם, הצדיק עליו הדין, ואמר יפה אמר לי אותו חסיד בההוא עלמא דאתינא מיניה, מפני מה אתה מסקל וכו'.

11. שו"ע חושן משפט - סימן תי

(יז) בור שחייבה עליו תורה, אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו, ואין צריך לומר אם מתה מחבטו.

12. סמ"ע על חו"מ - סימן תי

(כו) אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבלו. ואצ"ל אם מתה מחבטה כ"כ ג"כ הרמב"ם והל' אינו מדקדק ע"פ פלוגתא רב ושמואל דרב ס"ל דלא מחייב משום בור אא"כ מתה מהבל הבור ולא מהחבטה כיון דהוא קרקע עולם (אם לא שהבור ברשותו סמוך לר"ה דאז קרקעית הבור דידי' הוא) ולשמואל חייב נמי אם מתה מחבטה וקי"ל כוותי' והנה לרב לא א"ש דהא ס"ל דפטור אם מתה מחבטה ולשמואל הל"ל איפכא אפי' מתה מחבטה ואצ"ל בהבלא וצ"ל דלסברת שמואל מאחר דחייבה התור' אחבט' אף שהיא קרקע עולם תו יש סברא לחייבו יותר ע"י חבטה דיש בו מעשה טפי ממתה ע"י הבל הבור דאין בו אלא כעין גרמא: